

Psychotherapie in Frankrijk

Tom Berk, psychotherapeut

Hoe het zit met de psychotherapie in Frankrijk is een vraag die niet gemakkelijk te beantwoorden valt. Frankrijk is een groot land. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat de psychotherapie in Frankrijk er wel net zo uit ziet als die in Nederland. Dat is echter niet het geval.

Psychotherapeut is in Frankrijk (nog) geen beschermd beroep al wordt in de Franse wet van 9 augustus 2004 over de publieke gezondheidszorg (artikel 52) gesteld dat de titel psychotherapeut gereserveerd is voor psychotherapeuten die geregistreerd zijn in het nationale register van psychotherapeuten. Maar over dat register – wie erin mag – wordt nog heftig gediscussieerd.¹

In Frankrijk wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen psychotherapeuten en psychoanalytici. Het lijkt erop dat de leden van de gevestigde psychoanalytische verenigingen² in ieder geval in het register zullen worden opgenomen (ongeveer duizend leden). Of de leden (ongeveer 4000) van Lacaniaanse psychoanalytische verenigingen (zo'n stuk of achttien) – , die het zelden eens zijn en continu in allerlei *discoursen* zijn verwickeld – *en bloc* zullen

worden opgenomen in het register lijkt nog maar de vraag. Ze verschillen sterk in opleidingseisen. Soms wordt nauwelijks of geen vooropleiding in mens- of sociale wetenschappen vereist. Historici en taalwetenschappers zijn soms van harte welkom en een aantal van deze groeperingen heeft opleidingen die weinig intensief zijn: een korte eigen analyse volstaat om jezelf, als je er voor je gevoel aan toe bent, tot psychoanalyticus uit te roepen of te laten voordragen voor het lidmaatschap van je vereniging.

Behalve psychoanalytici telt Frankrijk 8000 à 12000 psychotherapeuten van wie er hooguit 5000 lid zijn van de vier grote interdisciplinaire (dat is: niet gespecialiseerd in de een of andere vorm van psychotherapie) beroepsverenigingen.³ De rest werkt van de psychotherapeuten werkt onafhankelijk.

Deze grote interdisciplinaire beroepsverenigingen representeren een grote hoeveelheid psychotherapeutische stromingen en onderschrijven een duidelijke beroeps-ethiek.

Een van deze organisaties⁴ behartigt bij-

1 Artikel 52 van deze wet noemt als personen die geregistreerd kunnen worden medici, psychologen en psychoanalytici die geregistreerd zijn als lid van hun verenigingen. Psycholoog is sinds 1993 een wettelijk beschermde titel.

2 Bijvoorbeeld Société psychanalytique de Paris (SPP; opgericht in 1926) en de Association psychanalytique de France (APF; 1964).

3 Het zijn de Groupement syndical des praticiens de la psychologie, psychotherapie, psychanalyse, de PSY-G (1966; 100 leden), de SNPPsy: het Syndicat National des Practiciens de la Psychotherapie (1981; 500 leden), de FFDp: de Fédération Française de Psychotherapie (1995; meerdere duizenden leden) en de Affop: de Association fédérative française des organisme de psychotherapie (1999; 1000 leden).

4 De Association fédérative française des organismes de psychotherapie (AFFOP), 1000 leden.

voorbeeld de belangen van 16 therapeutische groeperingen⁵, die veelal ook opleidingen geven. Van deze groeperingen zijn er vijf Gestalttherapeutisch, één Reichiaans, twee cliënt-gericht, één heeft Christelijke psychotherapie in zijn vaandel staan en een stuk of zes hebben psychotherapie meer in het algemeen als onderwerp.

De grootste organisatie is de *Fédération Française de Psychothérapie* (FFdP) die meerdere duizenden leden telt en een zestigtal groeperingen overkoepelt en vertegenwoordigt.

Als ik de lijst van zestig groeperingen bekijk komen me een aantal bekend voor. Bijvoorbeeld de psychosynthese, de Adleriaanse psychotherapie, de transactionele analyse, de integratieve psychotherapie, de Gestalttherapie, de gezinstherapie, het neurolingüïstisch programmeren (NLP) en de EMDR. Met een aantal andere groeperingen weet ik minder goed raad: met de psycho-organische analyse, de psycho-lichamelijke en relationele psychotherapie, de somato-therapie en de sophrologisch-analytische therapie en evenmin met de Sophia-Analyse de Paris. Na van al deze psychotherapievormen kennisgenomen te hebben zit ik wat duizelig achterover. Wat is Nederland toch een geordend en overzichtelijk land.

Ontwikkelingen en internationale verbanden

De grote FFdP vertegenwoordigt Frankrijk in de *European Association for Psychotherapy* (EAP), die zo'n 120000 psychotherapeuten

uit veertien landen telt. De FFdP onderschrijft de *EAP verklaring van Straatsburg uit 1990* die stelt dat psychotherapie een specifieke discipline is in het domein van de menswetenschappen, waarvan de uitoefening plaatsvindt in een vrij en autonoom beroep dat een hoog niveau van theoretische en klinische kwalificaties vereist.

De verklaring formuleert ook dat de diversiteit van psychotherapeutische methoden gegarandeerd wordt – er worden door de FFdP een achttiental (!) genoemd – en dat er een vrije keus van psychotherapeut en van psychotherapeutische methode is (*Déclaration de Paris sur le droit à la psychothérapie, 1998*). De toegang tot een psychotherapieopleiding is onder andere onderworpen aan diverse voorafgaande voorbereidingen, in het bijzonder in de sociale en menswetenschappen.

Het voorafgaande impliceert dat het beroep psychotherapeut te onderscheiden is van psycholoog en psychiater. In het conservatieve en hiërarchische Frankrijk waar psychiaters nogal eens stellen dat iedere psychotherapeutische handeling een medische handeling is, is deze formulering van groot belang. Het geeft psychotherapeuten en psychoanalytici een eigen plaats. Overigens heeft ook de *Conseil de l'État* bepaald dat psychotherapie niet voorbehouden is aan medici.

De FFdP onderschrijft ook het *Certificat Européen de psychothérapie* (CEP) dat tijdens het *EAP congres in Rome (1997)* geformuleerd werd.⁶ Dit certificaat vereist onder andere tenminste 3200 uur opleiding tijdens een periode van minimaal zeven jaar

⁵ Groeperingen staat voor: centra, faculteiten, syndicaten, colleges en dergelijke. Het Franse woord association verwijst zowel naar een 'vereniging' als naar een bescheiden geformaliseerd samenwerkingsverband.

⁶ De tekst van de CEP is te lezen op de websites: www.mieux-etre.org en www.europsych.org.

waarvan de eerste drie jaar het equivalent zijn van een universitaire opleiding. De overige vier jaar worden besteed aan een specifieke vorming in de psychotherapie.

De psychologen die lid zijn van de FFdP onderschrijven dat ze geen psychotherapie kunnen uitoefenen als ze geen specifieke psychotherapie-opleiding van tenminste vier jaar gevolgd hebben. In het algemeen volgen psychologen in Frankrijk, als ze psychotherapie willen bedrijven, een aantal jaren postdoctorale opleidingen. Opvallend is dat het merendeel van de klinische psychologen (ongeveer 2000) psychoanalytisch georiënteerd is.

Een duidelijke basis voor de psychotherapie in Frankrijk is dus gelegd. Ik heb de indruk dat psychotherapeuten in Frankrijk zich bewuster zijn van deze Europese stellingname dan hun Nederlandse collega's en actiever dan in Nederland met de regering over hun beroep onderhandelen.

De strijd over wie zich psychotherapeut mag noemen is nog lang niet beëindigd en laait af en toe hoog op. Zoals dat in Frankrijk gebruikelijk is, is nu eens de ene groepering *en colère*, dan weer een andere en behartigen allerlei syndicaten hun belangen.

De leden

Wie zijn er nu eigenlijk lid van de grote interdisciplinaire psychotherapieverenigingen? Ongeveer 20% heeft een medische opleiding, 40% is psycholoog, 15% sociale wetenschappen en 25% andere menswetenschappen als vooropleiding. Omdat de

psychotherapie geen universitaire opleiding is – maar postdoctoraal –, ligt de leeftijd waarop geïnteresseerden hun opleiding beginnen aan de hoge kant: tussen de 35 en 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van de psychotherapeuten in het nationale register dat de FFdP bijhoudt is 50 jaar. 65% vrouwen en 35% mannen. Gemiddeld hebben ze dertien jaar praktijkervaring.

Een groot deel van de psychotherapeuten vestigt zich na hun opleiding in een eigen praktijk (90%) en neemt lange tijd supervisie en nog al wat ervan worden lid van een syndicaat, een organisatie die hun beroepsbelangen behartigt. Deze syndicaten zorgen voor contact met de regering, politieke druk, stakingen en een levendige stellingname. Een kleiner deel werkt bij diverse centra en instellingen (10%). Als referentiekader beschrijft 70% zich als humanistisch-existentieel, 10% als psychoanalytisch, 3% als systemisch, 2% als cognitief-gedragstherapeutisch en 15% gebruikt meerdere referentiekaders. Meer dan de helft van de psychotherapeuten werkt, ongeacht hun referentiekader niet alleen individueel maar ook met groepen.

In Frankrijk wordt psychotherapeutische behandeling niet vergoed door de *sécurité sociale* als de psychotherapeut geen medicus is, evenmin als de psychoanalyse. Sommige aanvullende onderlinge verzekeringen vergoeden psychotherapie wel, maar in zeer bescheiden mate. Therapeuten dienen 19,6% BTW af te dragen. Honoraria worden veelal aangepast aan het inkomen van patiënten.

De psychoanalyse

De psychoanalyse heeft in Frankrijk een lange, gecompliceerde en rijke geschiedenis en is diep verankerd in het sociale, wetenschappelijke, medische en therapeutische en intellectuele leven (literatuur, filosofie, politiek en universiteit). Grote dagbladen zoals *le Monde*, radiostations zoals France Culture, de tv en weekbladen zoals *l'Express* en *le Point* geven regelmatig het woord aan psychoanalytici om te bespreken wat zich in het land en de wereld afspeelt.

Opvallend is dat de psychoanalyse in Frankrijk betrekkelijk laat op gang kwam – al werd de *Société psychoanalytique de Paris (SPP)* al in 1926 opgericht – en pas in de periode 1960 tot 1980 een sterke groei doormaakte. Tegenwoordig verliest de psychoanalyse invloed maar is nog steeds belangrijk.

Société psychoanalytique de Paris (SPP) heeft een roerige geschiedenis. Vanaf het begin zag een deel van de leden weinig in de bevoogdende *International Psychoanalytic Society (IPA)*, noch in het orthodoxe psychoanalytische model⁷ dat in de VS gangbaar was. Taal was in Frankrijk vanaf het begin bijzonder belangrijk en veel psychoanalytici werkten – en werken nog steeds – dikwijls met het eerste topografische model⁸ uit de begintijd van de psychoanalyse. Tegenwoordig is de SPP een actieve vereniging met zo'n 700 leden. Hun lijfblad is de respectabele *Revue française de psychoanalyse*. Een bijzonder nummer uit 2001 heeft de titel 'Stromingen

in de hedendaagse psychoanalyse' (450 bladzijden) en bevat studies van allerlei bekende psychoanalytici (Otto Kernberg, Christoffër Bollas, Peter Fonagy, Annemarie Sandler, Gregorio Kohon). Het laat zien dat Franse psychoanalytici op de hoogte zijn van wat zich in het psychoanalytische wereldje afspeelt.

In 1953 werd de liberale *Société française de psychoanalyse (SFP)* opgericht. Lagache, Dolto en Lacan speelden er een grote rol in. De SFP verenigde medici en universitaire docenten die de opleidingscriteria, de eisen – bijvoorbeeld een medische opleiding – en de betutteling door de IPA-mandarijnen – *International Psychoanalytic Association* – afwezen. Voor hen had de orthodoxe medische psychoanalyse, die heilig was voor de Internationale Psychoanalytische Vereniging, afgedaan.⁹ Ze kozen voor een versoepeling en diversificatie van psychoanalytische ideeën en methoden. Gedurende de tien jaar dat deze vereniging actief was ontstond een karakteristieke Franse psychoanalyse, die enerzijds teruggaat op het oorspronkelijke werk van Freud en anderzijds een sterke band heeft met de Franse cultuur, de taal, de kunst, het theater en het surrealisme. Het blad *la Psychanalyse* dat van 1956 tot 1961 verscheen geeft een indruk van deze nieuwe vrijzinnige en originele oriëntatie. De expansie van de psychoanalyse in Frankrijk in de jaren zestig heeft stellig in sterke mate met deze nieuwe oriëntatie van doen. De psychoanalytici in de psychoanalytische verenigingen staan dikwijls positief ten aanzien

⁷ De bekende ego-psychologie met zijn structuurmodel van Es-Ik-Über Ich, met het accent op de oedipale periode en zijn strikte abstinentie en neutraliteit.

⁸ Dit model richt zich erop tijdens de therapie kernfantasieën op te sporen die ten grondslag liggen aan symptomen, problemen en conflicten.

⁹ Je kunt daaraan toevoegen dat de orthodoxe psychoanalyse ook in Nederland grote opgang maakte. Men wilde Freudiaanser zijn dan Freud ooit was: 'to outFreud Freud'.

van allerlei vormen van psychodynamische psychotherapie, groepspsychotherapie en psychodrama.

Ik ga voorbij aan de splitsing van deze vereniging, (de SFP) in 1964, in de *École Française de psychanalyse* van Lacan¹⁰ en de *Association psychoanalytique de France*, die Lacan niet volgde en die nauw verbonden is met de universiteiten, het accent legt op een goede diagnostiek en veel aandacht besteedt aan de psychologie. De *Nouvelle revue de psychoanalyse* laat iets van hun werk zien. Deze vereniging heeft tegenwoordig 75 leden.

De achttien (!) Lacaniaanse groeperingen waarin de *École Française de psychoanalyse* van Lacan uiteenviel in 1980 hebben zo'n 4000 leden.

De psychoanalyse is diep verankerd in het Franse leven maar vormt geen eenheid en representeert een grote hoeveelheid verschillende opvattingen die dikwijls boeiend zijn. Grote stromingen zoals de zelfpsychologie en de object-relatietheorie zijn er nooit ontstaan, hoewel men ze wel kent en gebruikt als het uitkomt. Frankrijk is het land met het hoogste aantal psychoanalytici per inwoner (ongeveer 86 psychoanalytici per miljoen inwoners), nauw gevolgd door Argentinië. Ook de opvattingen over de psychoanalyse komen in deze twee landen in sterke mate overeen.

Psychotherapeutische methoden

Cognitieve therapie en *gedragstherapie* zijn slechts in Frankrijk slechts in geringe mate aanwezig. Ze worden vaak door medici aan universiteiten verricht, nogal eens zonder dat deze veel opleiding hebben. In Frankrijk is men gehecht aan het subjectieve aan de taal en aan het zich verdiepen in zichzelf en zijn leven. Nogal eens scoort het objectieve en geobjectiverde geen hoge ogen.

De *cliëntgerichte psychotherapie* – de oude Rogeriaanse psychotherapie – is ook slechts in geringe mate aanwezig al neemt de belangstelling ervoor tegenwoordig toe. Er is een Franse cliëntgerichte vereniging¹¹ van bescheiden omvang, die in vier centra opleidingen organiseert, die vier jaar duren. In Frankrijk heet deze stroming '*l'approche centrée sur la personne*'. Interesse voor deze vorm van psychotherapie begon bij het bezoek van Carl Rogers in Frankrijk in 1966, maar de therapie kwam aanvankelijk niet goed van de grond, misschien omdat hij geassocieerd werd met de studentenopstanden van 1968 en met een laissez-faire attitude.

De *hypnose* neemt een belangrijke plaats in de Franse psychotherapiegeschiedenis in. Verwonderlijk is dit niet in dit land waar Mesmer zijn behandelingen deed en waaruit, toen bleek dat de wereld-ether niet zo'n grote rol speelde in genezingen, de hypnose en suggestieve therapieën belang-

10 Jacques Lacan is een opmerkelijk fenomeen. Deze klinisch extreem begaafde, moderne shamaan in zijn Italiaanse maatpak die allerlei analytici voor zijn wagentje wist te spannen, had een voorliefde voor taal – het onbewuste bestaat uit taal – en erotiek, wist tout Paris te boeien met zijn onnavolgbaar geleerde – en soms niet te volgen – discoursen waarin de literatuur een grote plaats innam. Hij beïnvloedde de Franse psychoanalyse in grote mate en introduceerde boeiende opvattingen. Zijn therapiezittingen die gemiddeld zo'n tien minuten duurden zijn nog steeds zeer omstreden en en met zijn speciale opvattingen over psychoanalytische opleidingen lijkt hij op hol geslagen te zijn, al wordt hij door sommigen nog als genie aanbeden.

11 De l'Association Française de Psychotherapie dans l'Approche Centrée sur la personne (AFPACP) telt een honderttal leden.

rijke behandelingsvormen werden. Niet alleen de grote en autoritaire Jean Martin Charcot – die diepe indruk maakte op Sigmund Freud tijdens zijn verblijf van vier maanden in Parijs – maar ook Pierre Janet, Ambroise Liébeault en Hippolyte Bernheim (de *school van Nancy*) zijn bekend geworden en hypnose en suggestie vormden decennia lang een belangrijk onderdeel van de Franse psychotherapie. Tegenwoordig is de hypnose vooral Ericksoniaans georiënteerd.

De *Gestalttherapie* is in Frankrijk goed vertegenwoordigd. Er zijn een dozijn opleidingsinstituten voor Gestalttherapie en twee Gestalttherapieverenigingen. Hun opleidingen duren vier à zes jaar en er zijn tegenwoordig een duizendtal gekwalificeerde Gestalttherapeuten werkzaam.

De *transactionele analyse* (TA) is in Frankrijk niet bijzonder populair maar wel duidelijk aanwezig. De certificatie van transactionele psychotherapeuten is strikt en op internationaal niveau geregeld en de opleiding neemt een jaar of zes à zeven in beslag.

Wat de *gezins- en relatietherapie* betreft zijn er in Frankrijk, net als in Nederland, verschillende systeemtherapeutische scholen. Mony Elkaïm coördineert een aantal van de opleidingen, nadat hij lange tijd voorzitter was van de Europese vereniging. Het merendeel van de instituten en verenigingen hebben er op dit ogenblik niet voor gekozen zich aan te sluiten bij de FFDp en functioneren dus met een zekere onafhankelijkheid.

Ook het *psychodrama* neemt in Frankrijk

een belangrijke plaats in. In 1945 ging een Franse groep psychotherapeuten naar de VS, nam contact op met Moreno, de vader van het psychodrama, en na hun terugkeer in Frankrijk begonnen ze met het psychodrama werken. In dezelfde periode werd het werk van Slavson in Frankrijk bekend en begonnen ook anderen met diverse dramamethoden te werken. In 1951 werd in Parijs – na overleg met Moreno – het *Comité international de psychotherapie de groupe* opgericht. Namen uit de begintijd die bekend geworden zijn: Anne Ancelin-Schützenberger, Jean Delay, Mireille Monod en René Diatkine.

Omstreeks 1953 ontstond er een splitsing door het ontstaan van de *Société française de psychanalyse*. Een deel van de psychodramatherapeuten blijft bij de *Société psychanalytique de Paris*, een ander deel vindt onderdak bij de *Société française de psychanalyse*. Dit illustreert dat de psychoanalyse in Frankrijk openstaat voor het psychodrama. In 1955 wordt de *Groupe français d'études de sociométrie, dynamique des groupe et psychodrame* opgericht door Anne Ancelin-Schützenberger. Tegenwoordig gebruikt deze vereniging de naam *Institut français d'analyse de groupe et de psychodrame*. Dit instituut geeft meerdere opleidingen onder andere bijvoorbeeld in het werken met Balint-groepen en met teams in instellingen.

De plaats van het psychodrama in Frankrijk wordt beklonken als het eerste *Congrès mondial de Psychodrame* in 1964 in Parijs georganiseerd wordt. Zowel Jacob Moreno als Zerká Moreno nemen er aan deel en hun

zoon Jonathan, die een jaar of tien is, speelt een rol in veel drama's.

Tegenwoordig wordt het traditionele psychodrama van Moreno weinig gebruikt in Frankrijk. Therapeuten maken veel gebruik van het psychoanalytische psychodrama dat goed ingeburgerd is. Daaraan zijn de namen verbonden van Anzieu, Kestenberg, Lebovici, Diatkine en Lemoine. Jammer genoeg komt in deze vorm van psychodrama de rol van spontaniteit, creativiteit en catharsis minder aan bod dan in Moreno's oorspronkelijke werk.

En dan, eindelijk, de *groepspsychotherapie*. Deze heeft een redelijk grote plaats in Frankrijk waar men graag van alles in groepen doet.

In 1962 werd de *Société française de psychotherapie de groupe* (de SFPPG) opgericht. Zowel het werk van Bion als dat van Foulkes speelt een grote rol in de Franse groepspsychotherapie en er zijn tegenwoordig allerlei banden met de Engelse *Group Analytic Society*.

Didier Anzieu, een van de oprichters van de SFPPG, stelt dat mensen op dezelfde manier een groep ingaan als ze tijdens hun slaap een droom binnegaan. De groep is, zoals de droom, een plaats waar mensen hun onbewuste verlangens realiseren. En René Kaes, een van de grote theoretici van de groepstherapie in Frankrijk, noemt vijf elementen die karakteristiek zijn voor de groepspsychotherapie zoals Foulkes die ziet: 1. luisteren naar wat zich in de groep afspeelt, 2. begrijpen en interpreteren van wat zich in de groep als totaliteit afspeelt in

het hier en nu, 3. rekening houden met de overdracht van de groep-als-geheel op de therapeut, 4. het begrip onbewuste resonantie – of de fantasieën die de groepsleden resonierend vormen en de spanning die voortkomt uit deze onbewuste fantasieën en 5. de groep als psychische matrix en als referentiekader van alle interacties die plaatsvinden.

De Franse groepspsychotherapie heeft veel weg van de groepstherapie die door de Engelse groepsanalytische vereniging beoefend wordt en vertoont verder veel karakteristieken als de Franse psychoanalyse. Geen individuele interpretaties, groepsgericht, aandacht voor het sociale factoren in het leven van mensen en een supportieve sfeer. Terloops zij opgemerkt dat groepstherapeuten nogal eens gebruik maken van dramatechnieken of van psychodrama.

De *Revue de psychotherapie psychanalytique de groupe* publiceert tweemaal per jaar themanummers die een goed beeld geven wat zich in de psychodynamische groepstherapie afspeelt. Engelse samenvattingen van de artikelen in het omvangrijke (200 blz.) tijdschrift maken het gemakkelijk zich een indruk te vormen van de publicaties.

In tegenstelling tot de groepspsychotherapie in de VS die steeds betrekkelijk individueel gericht bleef, is de groepstherapie in Frankrijk duidelijk groepsgericht en heeft een grote belangstelling voor sociale en culturele factoren in psychische problemen en stoornissen.

In 1995 werd een federatie van instellingen

die met psychoanalytisch georiënteerde groepstherapie bezighouden opgericht, de *Fédération des associations de psychothérapie analytique de groupe* (FAPAG). De Fapag houdt zich bezig met opleidingen, met onderzoek over opleidingen, evaluaties en bestudering van groepsgerichte methoden. Een tiental verenigingen die zich in Frankrijk met diverse vormen van groepstherapie bezighouden heeft zich bij de FAPAG aangesloten. Er zijn, onder andere, verenigingen bij die zich bezighouden met psychodrama, met gezinstherapie en partner-relatietherapie, met sociale psychologie en met muziektherapie. In september 2005 vond in Parijs een boeiend groepstherapiecongres plaats dat georganiseerd werd door de FAPAG en de SFFGP: *L'individu et le groupe*.¹²

In de praktijk is het echter niet alles psychoanalytische groepstherapie wat de klok luidt, hoe ruim men het begrip psychoanalytisch – of beter psychodynamisch, omdat dat de lading beter dekt – ook opvat. De tabel geeft

een beeld van een willekeurige selectie van twintig soorten psychotherapiegroepen, zoals men die op internet in vijf grote Franse steden aantreft.

Opvallend is dat er in Frankrijk veel verschillende soorten lichaamsgerichte psychotherapieën verricht worden en dat er een groot aantal groeperingen is die zich er mee bezighouden. Een tegenwicht in het uitermate verbaal georiënteerde Frankrijk?

Ik krijg de indruk dat er nogal wat psychotherapeuten zijn die in de praktijk allerlei combinaties van psychotherapievormen gebruiken. Bijvoorbeeld een greintje Gestalt, wat biodynamische therapie, een beetje Sophia-analyse en een grein psycho-organische analyse. Wat neurolinguïstische therapie (NLP), wat EMDR (neuro-emotionele integratie van oogbewegingen) en wat psychosynthese. De kwaliteit van deze combinaties, waarin niet veel lijn te ontdekken valt, is moeilijk te beoordelen. Tot zover deze subjectieve indruk van een buitenstaander.

Soort groepstherapie

1	Biodynamische therapiegroep	13	Therapiegroep dwangmatige patiënten met EMDR
2	Energetisch-relatieve therapiegroep (dynamisch)	14	Psychotherapiegroep met narratieve methoden
3	Functionele-psychotherapie in een groep	15	Groepstherapie met EMET-analyse (christelijke psychoanalyse)
4	Psychodynamisch en psychodrama therapiegroep	16	Therapiegroep met NLP
5	Groepstherapie met behulp van sprookjes	17	Therapiegroep waarin gewerkt wordt met dromen
6	Transactionele psychotherapiegroep	18	Therapiegroep over gezinsrelatieproblemen
7	Gestalt-therapiegroep	19	Therapiegroep met behandeling van trauma's
8	Ontspannings-psychotherapiegroep	20	Therapiegroep waarin somatotherapie gedaan wordt.
9	Krisis therapiegroep		
10	Therapiegroep voor ouderen		
11	Groepstherapiegroep psycho-corporelle (lichaamsgericht)		
12	Groepstherapiegroep centrée sur la personne (cliënt-gericht)		

Willekeurige selectie van 20 soorten praktijkgerichte therapiegroepen in vijf grote plaatsen in Frankrijk (Montpellier, Bordeaux, Toulouse, Strasbourg, Lyon) op internet. Opleidingsgroepen en SFPPG groepen werden buiten beschouwing gelaten.

¹² Details op www.fapag-sfppg.com